

ANTOINE

EEN PORTRET

BODAR

NELS FAHNER

INHOUD

- Woord Vooraf 7
1. Vroegste jeugd – ‘Als kind moet ik die vreugde ervaren hebben’ 13
 2. Gymnasiumtijd – ‘Ik voelde me altijd geïntimideerd’ 29
 3. Interviewer en debater – ‘In de liturgie ben ik heel anders dan op televisie’ 47
 4. Geliefde – ‘In de grote vriendschap ben ik hen trouw gebleven’ 61
 5. Leraar – ‘Schoonheid en goedheid hangen met elkaar samen’ 73
 6. Priester – ‘Als mens moet je aan jezelf voorbij zien te komen’ 89
 7. Biechtvader – ‘Keert terug naar het hart’ 109
 8. Pelgrimages – ‘Bidden is niet meer dan de dagelijkse omgang met God’ 119
 9. Duurzaam leven – ‘Ik geloof dat troost deel heeft aan de eeuwigheid’ 133
 10. Intimi over Antoine Bodar – ‘Er is bij hem tijd voor contemplatie, maar het is ook een aanpakker’ 147
- Woord van dank 155
- Noten 157

WOORD VOORAF

Het idee voor dit boek ontstond na verschijning van *Droefgemoed*, een interviewboek waarin Antoine Bodar vertelt over zijn ervaringen met depressie. Uitgever Arjen van Trigt vroeg in februari 2018 of het mogelijk was om in dezelfde stijl een biografisch portret te schrijven. Dat verzoek heb ik met schroom ingewilligd. Temeer daar een portret toch echt iets anders is dan een boek over melancholie en droefheid.

Droefgemoed was opgezet als een doorlopend gesprek over bronnen van troost, zoals muziek, kunst, vriendschap en geloof. Het bevatte een mengeling van autobiografische elementen en meer beschouwende passages, bijeengehouden door de volstrekt eigen manier van formuleren van Antoine Bodar. De montage en keuze van thema's kwamen voor mijn rekening, maar verder ben ik als interviewer in dat boek op de achtergrond gebleven.

Zoiets stond me ook nu voor ogen, weliswaar met andere thema's, met deels andere plaatsen, maar wel met dezelfde opzet als één doorlopend gesprek. Ook omdat we Antoine Bodar leren kennen middels zijn taal, zijn woordkeuze en spitsvondigheden, die hem een zekere mate van vrolijkheid verschaffen, en hopelijk ook de lezer. Wil je hem leren kennen, dan moet je hem eigenlijk ook horen: de dictie, de stem, de taalbeheersing en taalkunst. Bodar houdt van taal. Hij houdt ervan om te formuleren wat nog niet gezegd was. Of om nu-

ance aan te brengen bij wat eerder gezegd was, en aanvulling behoeft. Hij geniet van het zoeken naar de juiste woorden, om zo de dingen tot aanzijn te wekken.

Drie gesprekken hebben plaatsgevonden in Rome, drie in Amsterdam. Ook in 's-Hertogenbosch en Vaals hebben we elkaar ontmoet en met elkaar gesproken. Deze plekken zijn belangrijk voor hem, met elkaar vormen ze zijn thuis. Rome, waar de geschiedenis van eeuwen van de straatstenen af te lezen is, Amsterdam, waar de meeste van zijn vrienden wonen, Vaals, de schuilplaats waar hij zich kan terugtrekken, en ten slotte 's-Hertogenbosch, zijn geboortestad. We spraken elkaar ook in Leiden, waar hij in de jaren '80 en '90 tot bloei kwam als universitair docent.

Dit boek is in zekere zin wat wonderlijk, omdat het een terugblik op het leven is door iemand die eigenlijk nog midden in het leven staat. De bedoeling is dat de lezer als het ware met Antoine Bodar meereist: naar Groningen, waar hij in de winter van 2018 invalt voor een bevriende priester, naar 's-Hertogenbosch waar hij 's zomers de mis opdraagt, naar Rome waar hij het grootste deel van het jaar woont.

Mijn vragen zijn bij geen enkel gesprek van tevoren door Antoine ingezien, wat het geheel een spontaan en daarmee soms ook een ad-hockarakter geeft. De tekst van met name de eerste hoofdstukken, die handelen over zijn jeugd, is naderhand nog door hem aangevuld op basis van eigen herinneringen.

Het streven was om de verschijning van het boek te laten samenvallen met de 75e verjaardag van Antoine Bodar. Vanwege de beperkte tijd is gekozen voor tien gesprekken met hemzelf, aangevuld met vier gesprekken met intimi, die in het laatste hoofdstuk aan het woord komen.

De opzet is niet chronologisch maar volgt thema's die in zekere zin universeel zijn en ruimte laten voor persoonlijke reflectie: werk, studie, vriendschap, familie en het vinden van een bestemming. Als vanzelf komen zingeving en levenskunst daarin mee, alsook verdriet en teleurstelling. En hoe hij heden ten dage daarop terugkijkt, ouder en ontegenzeggelijk milder geworden.

Antoine Bodar praat niet graag over zijn latere jeugd. Hij voelde zich toen diep ongelukkig. De roerige jaren '60 waren voor hem geen bevrijding, maar vervullen hem juist met gevoelens van beklemming. Pijnlijk was het moeten opgeven van zijn priesterroeping. De herinnering daaraan laat hij het liefst achter zich.

Toen de gesprekken achter de rug waren leek hij opgelucht. Hij vertelde dat hij toch even bij de jongen van toen gekomen is, die op momenten het gevoel had opgetild te worden, geraakt door schoonheid, ontroerd door het heilige in de liturgie. 'Ik zag mijzelf weer lopen in de kerk van mijn jeugd en van school gehaald worden om de Mis te dienen.'

In de hoofdstukken die het hart van dit boek vormen wordt aandacht besteed aan zijn werk als televisiemaker, de periodes als priester in Amsterdam en 's-Hertogenbosch, zijn levenslange vriendschappen, de liefde, zijn docentschap in Leiden. Zijn leven in Rome wordt belicht en ook zijn televisieoptredens en de reacties die hij daarbij oproept.

Het achtste en negende hoofdstuk zijn thematisch met elkaar verbonden. In hoofdstuk acht gaat het over 'pelgrimage', een thema dat feitelijk op het hele leven kan worden betrokken. Het tiende hoofdstuk gaat over de dood, een onderwerp dat Antoine Bodar al van jongs af aan fascineert en dat een grote invloed heeft op zijn kijk op het leven.

Het boek sluit af met een hoofdstuk waarbij ik in gesprek ging met enkele van zijn dierbaren. Vier van zijn naaste vrienden vertellen wat hun vaak decennialange vriendschap typeert. En hoe Antoine Bodar deel is geworden van hun familie en hun leven.

De uitgebreide gesprekken met vrienden hebben voor mij grote waarde gehad omdat ik daarmee de mogelijkheid had om na te gaan of sommige thema's relevant zouden zijn of niet. Ik ben erg blij dat Antoine Bodar meteen enthousiast reageerde op mijn voorstel om niet alleen hem, maar ook een aantal mensen om hem heen te mogen ontmoeten.

Ik hecht eraan om te benadrukken dat dit geen biografie is maar een portret. Van meet af aan heb ik de vrijheid genomen die een portret biedt, voor sfeerbeschrijvingen, voor uitweidingen of juist ook inperkingen. Daarbij zijn ongetwijfeld ook belangrijke thema's blijven liggen. Soms komen ze beknopt aan de orde, omdat ze elders al eens uitgebreid zijn besproken. In die gevallen heb ik volstaan met een enkel citaat of verwijzing naar een titel van een boek of essay.

Tot slot nog iets over de vorm. Ik heb ervoor gekozen om zoveel mogelijk de 'gesproken tekst' in dit boek te verwerken, omdat zo de sfeer van een gesprek het dichtst benaderd wordt. Deze wijze van werken gaf mij tegelijk ruimte om toch hier en daar wat context toe te voegen, of onderwerpen in mijn eigen woorden aan elkaar te verbinden. De tekst is geautoriseerd door Antoine Bodar zelf, dat wil zeggen, dat hij de citaten op feitelijkeheid en stijl heeft gecorrigeerd, waarna ik het laatste woord had over de definitieve versie.

Ik wil Antoine Bodar bedanken voor het vertrouwen, voor de openheid, en voor alles wat hij voor dit boekje heeft willen betekenen. Voor zijn gastvrije ontvangst in Amsterdam, de thee, het onthaal in

Rome, de gezamenlijke wandeling door Leiden, de wijn, de fijne gesprekken en zijn tijd.

Leiden, 7 september 2019

I

VROEGSTE JEUGD

‘Als kind moet ik die vreugde ervaren hebben’

Antoine Bodar woont tussen de boeken. Wie zijn appartement binnenloopt, valt op hoe spaarzaam het gemeubileerd is. Des te meer boeken zijn er: de hoge boekenkasten en de marmeren vloeren geven het appartement een voorname, sobere uitstraling.

Boeken zijn als vrienden voor hem, zei hij eens. ‘Dat vind ik in het leven een grote troost. Zo kun je je aan anderen spiegelen.’ Toen hij vanwege de vele boeken door de vloer van zijn vorige huis dreigde te zakken, kreeg hij dit appartement te huur aangeboden door Johan Polak, een bevriende uitgever. De stalen draagconstructies van dit voormalige fabriekspand uit 1906 zijn uitermate geschikt om zijn bibliotheek – een van de grootste particuliere collecties in de hoofdstad – te herbergen.

Ik zoek hem op in de zomer van 2018 en krijg thee aangeboden in de erker, de lichtste plek in het huis. ‘Als ik ’s avonds laat thuis kom na een lezing, wil het nog wel eens zijn dat ik een uur, of anderhalf uur door het huis wandel’, zegt hij. ‘Dan denk ik aan het passeren van het leven, het leven dat je omringt. Daarom heb ik zo min mogelijk meubels. Voor mij is het belangrijk dat het ruimtelijk is, dat er ruimte is.’

Behalve aan zijn boeken hecht hij nauwelijks aan spullen. Een tafel met gedraaide poten heeft hij ooit gekocht toen hij twintig was, op het Waterlooplein. De koperen kroonluchter boven ons hoofd is van zijn ouders geweest.

Antoine Bodar is geboren op 28 december 1944 in het dan pas bevrijde 's-Hertogenbosch. 'Het laatste oorlogsjaar onder de Moerdijk', schrijft hij in het boek *Moeder of kind*, 's-Hertogenbosch is bevrijd op 23 oktober, maar de stad blijft evengoed belaagd door de verjaagde bezetters van over de Maas nabij Zaltbommel. Begeleid door haar oudste zuster – papa heeft met kamp Vught van doen – spoedt mijn moeder zich op een van de laatste dagen van het jaar laat op de avond door de verduisterde Hertogstad naar het Grootzieken-gasthuis aan de Zuid-Willemsvaart.¹

Geboorte

De omstandigheden van zijn geboorte waren onrustig, hoewel het front dus al was opgeschoven. 'Ik ben dus geboren na de oorlog, maar ik denk dat ik de angsten van mijn moeder ergens wel overgenomen heb', zegt hij. 'Al was het maar door de verhalen die ik als kleuter van haar hoorde. De Duitsers vielen aan het eind van de oorlog de stad aan met VI-raketten. Een van de Canadezen die samen met andere geallieerden het Zuiden van Nederland aan het bevrijden waren, heeft haar eens onder een tank getrokken om haar te beschermen. Zij was toen hoogzwanger, ik zou kort daarna geboren worden. Dat is zo'n verhaal dat zij mij zelf verteld heeft.'

Ook later nog zouden moeder en kind ternauwernood aan een ontploffing ontsnappen, schuilend in het huis van zijn grootmoeder. Zijn grootmoeder van moederszijde woonde ook in 's-Hertogenbosch, in de nabijheid van een park. 'Dat park omgaf De IJzeren

Vrouw, een grote plas. In die plas lag een bom die op een gegeven moment moet zijn ontploft.’

Moeder en zoon waren op dat moment in het nabijgelegen huis. ‘Ik ken de kamer waar wij kennelijk gelegen hebben vlak na die bevalling, toen wij uit het ziekenhuis naar huis mochten. Klaarblijkelijk was de gevel van dat kleine huis en ook van andere huizen fors beschadigd. In de pui was een heel grote winkelruit van dik glas geplaatst. Daarachter was je veilig. Toen dus die bom was ontploft bleef die ruit ongeschonden staan, terwijl een heleboel dingen eromheen beschadigd werden. Dat is de redding geweest van mijn moeder en mijzelf.’

Het gezin schulde bij de oma van moederskant. ‘Een dochter schuilt uiteraard liever bij haar moeder dan bij haar schoonmoeder. Maar mijn vader heeft op zijn achttiende zijn moeder verloren. Met zijn stiefmoeder kon hij niet zo goed opschieten, en mijn moeder ook niet. Dat feit speelde ook mee.’

Het was een zware bevalling geweest. ‘Na de bevalling is mijn moeder, die verzwakt was, een tijdlang in een ander hospitaal verpleegd. Dat was in het Carolusziekenhuis.’

Nonnetjes

Antoine Bodar lijkt qua fysiek op zijn moeder. ‘Mijn moeder is oud geworden, 87. Ze was gezond, maar niet robuust.’ Hij was als baby rustig en bedaard, zegt hij. ‘Van mijzelf weet ik dat ik als kleuter vrij stevig was. Dat is wat ik op foto’s zie. Maar dat weet ik ook alleen maar van mijn moeder. Ik ben verder mijn hele leven nooit meer dik geweest. Tot nu althans niet.’

Ik vraag hem naar een ironische opmerking die hij maakte in het boek *Moeder of kind*, over de bejegening van hem als baby in het ziekenhuis. ‘Er waren zusters die vlak na de bevalling tegen mijn moe-

Raadhuisstraat Bussum, met mamma, Johannes en Magda (links) en met papa Antoine (rechts) – 1948.

Blaricum, voorop de bank bij Johannes met Magda – 1948.

der zeiden dat ik later maar rector van dat ziekenhuis zou moeten worden', zegt hij. 'Dat heb ik tot mijn zeventiende, toen ik het prieserschap een tijdje op de achtergrond heb moeten stellen, vaak van mijn moeder gehoord. Ze vertelde dat ik als baby nooit een krimp gaf. En ik lachte altijd vriendelijk naar de mensen. Ik was vriendelijk en verder was ik stil. Ik huilde niet. Men had geen kind aan mij. Dat maakte mij kennelijk populair in het ziekenhuis.'

Hij moet erom lachen als hij het vertelt. 'Je moet je dat voorstellen: dat waren nonnetjes, zusters die helemaal gericht waren op het spirituele leven. Zo stel ik mij dat voor. Het waren Duitse nonnen, naar het schijnt. Dan zie je dus een kind dat lacht, stil is, en geen zorg vraagt. Dat lijkt ons wel de ideale priester, dachten ze dan. Als die nu eens bij ons de rector wordt. In die sfeer moet je zo'n opmerking zien, helemaal in het tijdsgewricht van toen. Ik bedoel dat natuurlijk niet zonder ironie. Wat er van klopt, daar kan ik niet voor instaan.'

Illegaliteit

Zijn vader komt uit een Brabantse ondernemersfamilie. 'Mijn grootvader van vaderskant had een sigarenfabriek aan de Westwal in 's-Hertogenbosch. Of het een fabriekje was of een fabriek, dat laat ik in het midden, maar toen hij in de jaren '30 de schapjes op het droge had, stopte hij met die fabriek en kocht hij zichzelf een klein sigarenmagazijn op de Grote Markt. Daar woonde dus ook mijn vader.'

In de oorlogsjaren zat zijn vader in het verzet. 'Op een gegeven moment had men ontdekt dat hij eten naar binnen had gebracht in Kamp Vught. Hij is toen gesnapt en heeft zelf een tijdlang gevangen gezeten in dat kamp. Dat was dus in de periode dat de Duitsers er nog waren. Wat hij na de oorlog nog met dat kamp te maken had, weet ik niet goed, maar kennelijk betrof het ook toen de vroegere illegaliteit waar hij in zat. Hij is onderscheiden, naderhand, maar hij heeft daar nooit over willen praten.'

‘Wij weten ook niet wat die onderscheiding inhield’, zegt hij over zijn moeder, broer en zussen. ‘Kort voor zijn sterven in 2002 heb ik hem gevraagd om eens samen met mij langs Kamp Vught te rijden. Maar ook toen was hij vrij zwijgzaam. Mijn vader is altijd zwijgzaam geweest, in het hele leven. Bij de bevrijding was hij wel in uniform. Dat weet ik tenminste van foto’s. Maar nogmaals, uit de oorlog en de tijd van de bevrijding ken ik alleen verhalen.’

‘Mijn vroegste herinnering stamt uit ’s-Hertogenbosch, mijn geboortestad’, vertelt hij. ‘Ik denk dat ik een jaar of twee was. Dat is wel erg vroeg, maar toch denk ik dat dat zo was. Ik herinner me dat ik in een soort kinderwagen zat, dat ik met mijn broertje was, die twee jaar ouder was, kijkend naar de grote mensen die langs wandelden.’

‘Het huis waar mijn ouders woonden in ’s-Hertogenbosch vóór mijn geboorte lag op een gegeven moment in de vuurlinie. Ze zijn getrouwd in 1942, dus in de oorlog. De hele inboedel moest opgeslagen worden, voor zover die gered kon worden. Je moet je voorstellen, ze waren net ingericht. Vroeger ging dat zo. Mijn vader had de beschikking over zijn moeders erfdeel gekregen en kon daar dus de hele inrichting van betalen.’

Verhuizingen

Zijn ouders verhuisden in 1946 naar Bussum. ‘Mijn vader was aanvankelijk ondernemer’, zegt hij. ‘Hij kwam uit een familie van ondernemers. Mijn vader was de oudste van vijf kinderen. De tweede broer wilde aanvankelijk priester worden en intreden bij de kapucijnen, maar hij verliet kort vóór de subdiakenwijding het klooster en kwam terecht in de tabaksindustrie. De derde broer is ook in de tabaksindustrie gegaan, min of meer als opvolger van zijn vader, mijn grootvader. Het vierde kind was een meisje. Deze tante is psycholo-

ge geworden. Wij troffen elkaar nog al eens in Leiden, waar zij toen in het academisch ziekenhuis werkte en ik er studeerde. De jongste broer van mijn vader is ook weer in zaken gegaan.’

‘Mijn vader heeft in Bussum een bedrijf gehad – ik meen in lederwaren, maar dat heeft maar kort geduurd’, vervolgt hij. ‘Op mijn vijfde verjaardag verhuisden we naar Amsterdam, omdat het ondernemerschap mislukt was. Ons is altijd verteld dat de compagnon van mijn vader niet eerlijk met het geld omging en dat de mislukking dus aan hem te wijten zou zijn geweest.’

Soberheid

‘In Bussum, meteen na de Tweede Wereldoorlog, was ons gezin klaarblijkelijk in goeden doen. Dat bevestigen ook foto’s van die tijd’, zegt hij. ‘In Amsterdam is mijn vader toen alsnog rechten gaan studeren, niet aan de universiteit, maar aan een hogere beroepsopleiding. Hij heeft zich gespecialiseerd in sociaal recht. De periode dat hij studeerde en verder her en der werkte – dat was in de karige jaren ’50 – was in mijn tijd van de lagere school. Ik herinner me die jeugd-jaren tot omstreeks mijn twaalfde als een periode van betrekkelijke armoede. Het moeten voor mijn ouders jaren van zorgen zijn geweest.’

Die armoede werd niet getoond, maar door zijn moeder zo veel mogelijk voor de kinderen verborgen. ‘We zaten op van alles – van verkennerij tot blokfluitles, maar als kind had ik wel een zeker gevoel voor de voor ons weggehouden zorgen. We bewoonden een groot en aangenaam appartement, maar mijn moeder verhuurde daarvan toen mijn vader studeerde twee kamers, om minder arm te kunnen leven, denk ik.’

‘De verbinding met het ouderlijk huis van mijn vader was niet geweldig’, zegt hij. ‘Er was daarom geen financiële steun van de fami-

lie. Behoudens met de stiefmoeder had dat ook van doen met een soort karaktergelijkheid. Mijn grootvader, mijn vader en ook mijn broer hadden min of meer een vergelijkbaar karakter – tamelijk autoritair volgens mij. Alle drie droegen ze dezelfde naam Johannes en alle drie waren ze in hun eigen tijd stamhouder.’

‘De karigheid van toen heeft mijn jeugd mede getekend, maar het heeft mij geen kwaad gedaan. Ik houd nog altijd van soberheid, heb afkeer van verkwisting en kan het niet laten spaarzaam te zijn’, zegt hij. ‘Ik herinner me mijn jeugd als een tijd van grote tevredenheid over de kleine zaken des levens: het luisteren naar de radio, het pinda’s pellen na de uitvoerige badderij op zaterdagavond, de wandelingen op zondagochtend na de Mis in de parochiekerk. Mijn echte leven was de school en meer nog de kerk.’

Gregoriaans

‘Ik was misdienaar en koorzanger’, vertelt hij. ‘Daarom verbleef ik vaak van ’s morgens vroeg tot ’s avonds laat in de kerk, als ik niet op school moest zijn. Ik was om en om met een andere jongen, een vriendje, de beste van de klas. Dan werd je als eerste gevraagd om onder schooltijd de Mis te dienen.’

‘Je moet je voorstellen dat er bijna iedere dag wel een rouwmis of trouwmis was. Dan klopte de koster aan bij de klas, en dan was je minstens anderhalf uur van school en miste je de in die tijd gegeven lessen. Door de altijd vaste liturgie, zonder hinderlijke creativiteit zoals tegenwoordig vaak, ken ik nog hele stukken van de Mis van die tijd uit mijn hoofd.’

Hij citeert uit het Evangelie in de Rouwmis, genomen uit Johannes, waar Martha Jezus aanspreekt over haar gestorven broer Lazarus: ‘Heer, als Gij hier waart geweest, zou mijn broeder niet gestorven zijn.’

‘Je zag een wenende familie in de kerk. En de priester die na de

Mis bij de Absoute om de kist heen liep, eerst met wijwater zegenend ter herinnering aan het Doopsel en daarna met wierook, ten teken van het gestorven lichaam als tempel van de Heilige Geest.’

Bij een Huwelijksmis hield de priester de preek niet na het lezen van het Evangelie maar op het einde van de eredienst. ‘Dan konden we als misdienaar wachten in de sacristie, tot het bruidspaar de receptiezaal zou betreden en we meestal bruidsuikers kregen. De preek konden we beluisteren door de luidspreker in de sacristie. Dan hoorde je de priester uitleg geven over Paulus’ eerder in de Mis voorgelezen tekst uit de brief aan de Efesiërs (het Epistel): “Daarom zal de man zijn vader en moeder verlaten en zich binden aan zijn vrouw; en die twee zullen zijn één vlees. Dit geheim is groot – ik bedoel: in zijn verhouding tot Christus en zijn Kerk.” Dan dacht ik: één vlees? Wat betekent dat in hemelsnaam? Daarvan had ik geen idee.’

‘Op zondagavond werd in de kerk de Dag des Heren afgesloten met het Lof, vertelt hij. ‘Dat is een half uur aanbidding van het allerheiligste sacrament – Christus onder de gedaante van de hostie in de monstrans – met meestal gregoriaanse gezangen en veelal het bidden van het rozenhoedje, gevolgd door een litanie. In de Mariamaanden mei en oktober was er elke avond Lof.’

De misdienaar zei dan niet alleen de passende antwoorden, maar hielp de priester ook met het wierookvat. ‘In die hele periode op de lagere school was ik op zondag voor het dienen van stille Missen en de Hoogmis ’s ochtends en ’s avonds voor het Lof in de kerk te vinden. Op zondagmiddag bereidde ik het hoofdrekenen voor; want daarin was ik niet zo goed. En ook de catechismusles. Beide stonden voor de maandag op het schoolprogramma en werden dan overhoord. De zondagen werden dus, achteraf gezien, helemaal in beslag genomen. De school stond naast de kerk. Ik oefende mij in vroomheid. En ik was wel erg vroom. Tot verontrusting van mijn moeder, tot berusting van mijn vader en in tegenstelling tot mijn broer.’

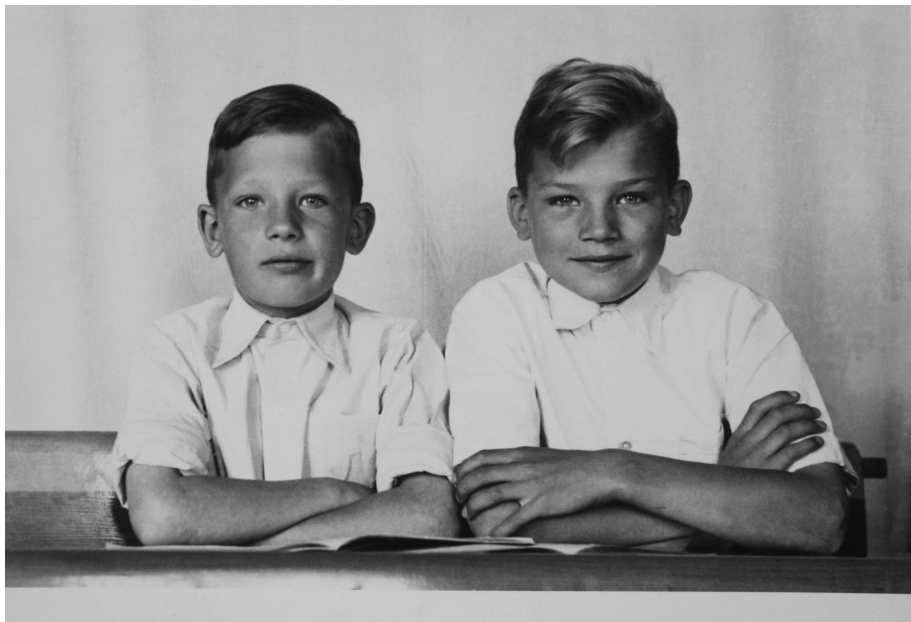
Boekenwurm

Hij en zijn broer waren in alle opzichten spiegelbeeld van elkaar, zegt Antoine Bodar. ‘Mijn broer was stoer. Hij heeft bouwkunde gestudeerd aan de Koninklijke Academie voor de Kunsten in Den Haag. In dat vak heeft hij ook gewerkt. Vanaf zijn veertigste is hij zeezeiler geworden met in mijn ogen ruige vrienden in het Gooi en altijd naar de ogen gekeken door vrouwen. Van meet af aan stonden wij anders in het leven.’

‘Je moet je dat voor onze jeugd in katholieke termen voorstellen. Vroeger ging je elke dag vóór schooltijd eerst naar de Mis. Dan moest je nog nuchter zijn, dus nog niets gegeten hebben om ter communie te kunnen gaan. Dat is na het Tweede Vaticaans Concilie veranderd. Mijn broer deed meteen als we van huis weg waren zijn broodtrommel open om een boterham te eten. Hij had te veel honger, zei hij altijd. Maar ik vond dat natuurlijk tamelijk slap. Of mijn broer altijd de kerk voor de schoolmis bereikte of liever een blokje om ging, weet ik niet. Want ik moest de Mis dienen en zag dan nooit wie wel of niet in de Mis aanwezig was. Het ging mij ten slotte ook niets aan. En thuis werd er nooit over gesproken.’

‘Dat voortdurende spiegelen aan elkaar heeft onze karakters vermoedelijk verder bepaald. Elk met zijn eigen temperament en belangstelling. Hij was twee jaar ouder. Op die leeftijd is dat een groot verschil.’

‘Ik sliep altijd met mijn broer op één kamer. Behalve onze bedden stond daar een schrijftafel in. Het was de boekenwurm versus de voetballer, degene die van ravotten hield, en zo menig keer een gat in zijn hoofd viel. Hij speelde trompet en was geen lezer. Het gebeurde wel dat hij al lang in bed lag te slapen, terwijl ik aan de schrijftafel nog moest werken.’

Met broer Johannes (rechts), Sint-Martinusschool Amsterdam – 1952.

Appartement Plantage Kerklaan 43, Amsterdam – 1970.

'Ik voel mijzelf nog altijd een monnik in de wereld. Ik houd van een bepaalde terughoudendheid en verborgenheid in het leven. Daarom leef ik ook zo sober mogelijk.'

Antoine Bodar is Nederlands bekendste priester, geliefd en verguisd, en niet bang om standpunten in te nemen, ook niet om dat op een persoonlijke manier te doen. In dit boek blikt hij voor het eerst uitgebreid terug op belangrijke episodes in zijn leven. Wat dreef hem om alles op te geven voor een leven als priester? Welk verlangen houdt hem op de been, ook als het tegenloopt? Hoe ziet zijn dagelijkse leven eruit, bij wie voelt hij zich thuis? En waarom blijft hij de kerk trouw in een tijd van crisis en schandalen?

Nels Fahner is redacteur en journalist. Eerder verscheen van hem *Droef gemoed. Nels Fahner in gesprek met Antoine Bodar over depressie* (2018) en *Eenzaam. Een zoektocht naar betekenis, oorzaken en oplossingen* (2019).

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

